

Las marcas postales sco spievel da la schientscha naziunala

In guard sin in chapitel fascinant da l'iconografia naziunala svizra

■ Curt avant la fundaziun da la Confederaziun l'onn 1848 han singuls chantuns cumenzà a producir las emprimas marcas postales: Turitg il 1843, Genevra il 1844 ed il 1845 è suandada l'enconuschenta «columba da Basilea». Entant che las bancas possedeavan er anc suenter il 1848 lur agens «palpiris da pajament», èn las marcas postales e las munaidas vegnidas unificadas en la nova Confederaziun. Cun la vopna svizra splenduranta en ina cartuscha ritgmain ornada cumenza l'istorgia da la marca da la posta federala svizra. Questas emprimas marcas da «Rayon», cumponidas en divers colurs, èn d'engraziar al litograf e fotograf Karl Durheim da Berna.

L'Helvezia

Gia baud è però sa mussà il basegn da preschentar figuras. Ins vuleva adattar il maletg da la marca a quel da la munaida ed ad insanzas internaziunals. Las directivas eran las sequentas: «Tut ils stadis applitgeschan il medem maletg sco quel ch'ornescha lur munaidas d'argent, per exempel il purtret dal reg u da la regina, l'evla tudestga e.u.v. Per las republicas

s'adatta però il simbol da la

naziun, ina bella figura feminina cun la vopna correspondentia.» Uschia è la figura da l'Helvezia d'attribuir plitost a la dumonda d'avair in simbol per cumplettar la retscha da las persunificaziuns da las monarchias ch'al basegn d'avair in simbol fundà en la tradiziun naziunala.

A basa da la munaida svizra dal 1850 è cumparida il 1854 l'emprima seria da marcas postales cun ina Helvezia che sesa e tegna in scut da vopnas ed ina lantscha. Questas marcas producidas a Minca èn enconuschentas tar ils filatelists sco «Strubeli» e «Tätschgring».

A l'entschatta dals onns 1860 è cumparida ina variaziun da l'Helvezia sesenta, puspè creada e stampada a Minca, l'emprima giada però cun l'inscripziun HELVETIA, cun la quala ins ha schlià elegantamain il problem da las quatter linguas. Pli baud avev'ins pudì spargnar l'indiciaziun dal pajais da provegnientscha. Ils onns 1880 cumpara ina nova seria cun l'Helvezia en pe adattada al maletg da la munaida e circumdada da las 22 stailas dals chantuns.

Dispita publica davart la «dretga» represchentaziun dals simbols nazionals

Enturn e suenter il 1900 han ins tuttenina cumenzà a far grondas pretensiuns artisticas a la marca postala svizra. Tuttina sco la

Las trais marcas postales chantunals e la «Rayon», l'emprima marca federala.

munaida represchenta la marca postala bain er ina valor, ma a medem temp è ella er ina reclama – e quai tant a l'intern dal pajais sco er a l'exteriur. Fin a l'entschatta da l'Emprima Guerra mundiala èn vegnidas creadas il «mat da Tell» dad Albert Welti, l'Helvezia da Charles L'Eplattenier ed ina seria da cuntradas dad Eugène Grasset.

Il 1905 èn sortids d'ina concorrenza il «mat da Tell» da Welti per las valitas pli bassas e l'Helvezia da L'Eplattenier per las valitas pli autas. Curt temp suenter la creaziun dal Tell da Hodler elegia Welti danovamain il tema da la «preschentaziun dal balester», però en la furma charina dal matted ch'è pli pitschen ch'il balester da ses bab e che preschenta cun ses maun dretg il balester, entant ch'el tegna en il maun sanester il mail perforà da la frizza.

L'Eplattenier creescha in purtret da l'Helvezia cun spada e fleglia da ruver en il maun dretg ed ina frastga d'arbasas en il maun sanester. A l'autezza da las spatlas cumpara il panorama alpin sco ch'el sa preschenta dals auts dal Giura. Sin il pèz porta la figura sublima e classica la crusch svizra.

Cun passiuin prenda uss er la publicitad posiziun tar las marcas postales. La vehemeta dispita publica davart il «matted da Tell» ha fatg gronds quats da ses creader, la marca è però restada – cun correcturas – en circulaziun fin ils onns 1940. L'Helvezia da L'Eplattenier ha dentant stuì vegnir modifigada paucs onns suenter sia publicaziun: ella sa posa uss cun omadus mauns sin la spada amez ina cuntrada da glatschers. In'otra seria da L'Eplattenier dal 1908 mussa in l'Helvezia cun spada che sesa sin in tron aut sur las muntognas. E quasi a medem temp stgaffescha Richard Kissling in maletg da marcas cun il chau da ses monument da Tell ad Altdorf.

Motivs da cuntradas

Grasset, ch'aveva prendi la naziunalitad franzosa il 1891 e ch'aveva er gia creà marcas postales per la Frantscha, introduceva l'istorgia da la marca postala svizra cun motivs da cuntradas en ina seria da

trais: ils Mythen davent dal Seelisberg cun ina perspectiva sumeglianta a la «Tgina da la Confederaziun» da Charles Giron en la Chasa federala, il Lai dals Quatter Chantuns e la Jungfrau. Grasset enramescha ils Mythen cun ils faschs dals licturs, sper il Lai dals Quatter Chantuns tschenta el simplamain in scut da vopnas ed a sanestra da la Jungfrau ina dunna en costum che sa posa sin in sabel ed in scut da vopnas; ils urs èn ornads cun 24 (!) stailas. Las trais marcas da Grasset èn restadas fin oz dal punct da vista artistic las meglras marcas da cuntradas da la Svizra. Emil Cardinaux ha «modernisà» ils Mythen il 1928 ed als ha dà in patos che Grasset aveva evità.

L'Helvezia da L'Eplattenier è stada la davosa marca postala cun in'allegoria da l'Helvezia. La proxima seria è vegnida realisada pir suenter ina concorrenza organisada l'onn 1932 dal departament da posta e viafier; questa seria dueva exprimer la bellezza da la cuntrada svizra. Suenter 999 propostas nuncuntenaivlas è l'incumbensa ida al graficher bernais Eugen Jordi. Pauc pli tard è la seria vegnida elavurada ed amplifigada cun la nova procedura da calografar da Karl Bickel da Walenstadtberg. Questa seria cun motivs da cuntradas da tut las regiuns dal pajais è vegnida remplazzada il 1949, a chaschun dal giubileum da 100 onns posta svizra, d'ina nova seria da Karl Bickel ch'exprima cun construcziuns da traffic, cun ovras idraulicas e cun punts il triumf da la tecnica sur la natira.

Defensiun spiertala

Pauc temp suenter la publicaziun da l'emprima seria da cuntradas ils onns 1930 è la marca postala er vegnida appligada per la defensesiun spiertala dal pajais. Davent dal 1938 cumparan tschintg valitas tranter 50 e 90 raps cun ils motivs da l'engirament dal Rütli, tenor la sculputura da James Vibert exponida en la Chasa federala, dal «Tell», da dus guerriers da Marignano tenor Hodler, e dals «bandiereles» tenor Niklaus Manuel. I suondan quatter valurs da 1 fin 2 francs cun purtrets dals generals Ludwig Pflyffer, Gieri Genatsch, François de Reynold e Joachim Forrer. Las trais marcas grondas en format transversal per ils portos ils pli auts da 3 fin 10 francs mussan l'engirament dal Rütli, la «Dieta da Stans» e l'«act d'elecziun sco simbol da nossa democrazia».

Pro Juventute

En ina cuntinuitad singulara cumparan dapi il 1914 annualmain serias da marcas postales a favur da la fundaziun «Pro Juventute». Fin ils onns 1970 èn quellas stadas fitg popularas e vegnivan er stimadas per lur valita artistica. Ils editurs da las marcas da «Pro Juventute» han derasà fin il 1971 senza interrupziun l'iconografia naziunala en ed ordaifer noss pajais. A l'entschatta stat puspè Eugène Grasset cun ina figura adattada a l'Helvezia da L'Eplattenier ed a la «Frena» dal marenghin.

Il 1915 cumpara la seria ordvart plachavla cun uffants e giuvenils en costumes populars da Wilhelm Balmer. Fin il 1926

suondan las vopnas dals chantuns creadas da Rudolf Mürger ed enramadas d'ina fina simbolica. Davent dal 1920 vegn la pli auta valuta mintgamai ornada da la vopna svizra, enramada a l'entschatta da l'imperatur Rudolf da Habsburg e da Guglielm Tell, 1922 dal duca Leopold II da l'Austria e da Winkelried, 1923 dal dauphin da la Frantscha e d'in guerrier svizzer da la Battaglia da S. Giachen a la Birs, 1924 d'in Burgognais e d'in Svizzer, 1925 d'in guerrier da las champagnas guerrilas a Milaun e d'in mercenari. La davosa da questas marcas cun la vopna svizra cumpara il 1926 cun il monument dal liun.

Suenter quest'evocaziun dal passà eroico da la Svizra datti ina midada abrupta en la filantropia. Fin il 1961 cumparan annualmain – sper serias da vopnas da citads, cuntradas, costumes populars, flurs ed animals indigens – marcas che commemoreschan differentas persunalitads. Ils temas dals purtrets vegnivan mintgamai elegids per il giubileum da l'onn da naschientscha u da mort da las persunalitads represchentadas. Qua ha il «panteon» svizzer chattà sia realizaziun filatelistica a basa d'ina idea formulada gia da Jakob Melchior Ziegler per ses monument nazional che dueva esser tranter auter in «crap d'onur per tut ils umens meritaivels» e che vuleva «commemorar ils umens da la patria ils pli impurtants». In tal «panteon» furmava al'Exposiziun naziunala svizra dal 1939 il «punct culminant» da la «Senda panoramica».

Davent dal 1972 è la qualitat extraordinaria da las marcas da la «Pro Juventute» tuttenina svanida. A products da la cultivaziun da rosas suondan motivs d'uffants, per exempel termagls, illustraziuns da cudeschs ed occupaziuns en scola; a temas specificamain svizzers n'han ins dà nagina paisa pli.

Pro Patria

Entant che la «Pro Juventute» ha persequità durant decennis consequentamain in'atgna iconografia naziunala cun ils motivs da flurs e d'animals, preschentan las marcas da la «Pro Patria» dal Comité da la festa naziunala ina variaziun pli gronda. Il 1938 e 1939 cumparan las emprimas marcas da la «Pro Patria». Lur retgav è destinà a diversas organizaziuns culturalas u caritativas d'util public. Questas marcas mussan la chaplutta da Tell ed – en commemoraziun dals 600 onns Battaglia da Laupen – il chastè da Laupen. L'onn da guerra 1940 cumpara ina da las serias las pli impressiunantas: il monument da Winkelried, il monument da la Battaglia da Giornico, il monument da Benedetg Fontana a Cuira e la «Sentinelle» a Les Rangiers. Per il giubileum dals 650 onns Confederaziun edescha il Comité da la festa federala marcas che mussan il Lai dals Quatter Chantuns en perspectiva da sgol ed en furma da reliev da Paul Boesch e la chaplutta da Tell en la Hohle Gasse da Charles L'Eplattenier. D'impurtanza speziala èn las serias dal 1945 al 1949 cun exempels d'architettura locala e surtut rurala.

L'idea da duvrar monuments d'impurtanza naziunala per marcas postales è naschida d'ina concorrenza publica dal 1942

gudagnada da Werner Weiskönig. Ses disegns èn però vegnids publicgads en ina seria da la PTT pir il 1960. Sper las chasas cumparan sin las marcas da la «Pro Patria» motivs dal mund da lavur, per exempel l'elavuraziun da textilias, ina chascharia e la construcziun da la viafier.

Ils dus onns sequents cumparan las preschentaziuns d'usits populars e da geners da sport da Hans Fischer e, fin il 1956, puspè il motiv da las cuntradas.

Dal 1958 al 1961 reprenha il comité in'idea da la «Pro Juventute» ed edescha crappa e petrificaziuns tenor disegns da Niklaus Stoecklin. Ina novitad èn stads ils maletgs da munaidas e d'ovras d'art istoricas a partir dal 1964. E tranter il 1970 ed il 1971 èn cumparidas picturas sin vainer d'artists contemporans. Questas duas serias èn stadas la suletta emprova dal Comité da la festa federala da duvrar furmas d'expressiun contemporanas per marcas postales. Ils proxims onns orneschan chastels, tavlas d'ustarias, tavlas da mastergnants, tavlas da posta, pignas da terracotta, instruments da musica populara e mobiglias purilas las marcas da la «Pro Patria».

Marcas spezialas

Da la retscha multifara da marcas spezialas, edidas da la PTT, meritan duas chasas menziun che stattan en stretg connex cun la tematica naziunala. A chaschun da l'exposiziun naziunala svizra ha Karl Bickel creà duas marcas cun ils represchentants da mastergn ed artisanat e da la vita spiertala. Victor Surbek ha stgaffi ina marca cun il Piz Roseg ed ina marca cun in balester ornà cun ina frastga che flurescha. Sco seria da reclama per l'exposiziun naziunala dal 1964 ha Pierre Monnerat disegnat marcas cun il signet da l'exposiziun, entant che Armin Hofmann ha represchentà quest signet sin planets.

Il 1969 reprenha la PTT l'idea dal «panteon» da la «Pro Juventute» ed edescha fin il 1972, sper ils edifizis monumentals, quindesch purtrets da persunalitads svizzas. Tranter il 1973 ed il 1975 suondan puspè cuntradas e – sumegliant a la seria dals monuments culturalas da la «Pro Patria» – il 1977 e dal 1982 al 1984 usits populars da las diversas regiuns dal pajais. Il 1978/1979 cumparan danovamain serias da purtrets da personas. L'onn 1987 èn vegnidas edidas marcas spezialas davart il tema «200 onns turissem» cun monuments culturalas da las quatter regiuns linguisticas dal pajais: il Zyturm da Zug, la baselgia a Negrentino, la tur da la stria a Sion, la ruina dal chastè da Vuorz.

Il cumià dals temas nazionals

La midada da la schientscha naziunala na s'exprima nagliur pli cleramain ch'en la marca postala. Ins senta, co ch'ils temas nazionals da cuntradas cumenzan a s'«isar» ed a sa repeter a partir dal 1970. Las serias da purtrets s'avran però ad in mund da persunalitads che n'èn betg en emprima lingia d'impurtanza per il mund spiertal svizzer, mabain per l'istorgia generala e per l'istorgia spiertala internaziunala. Ils bains culturalas èn ils pli adattads per far la punt tranter il passà nazional ed il spiert preschent.

La preschentaziun:

Hans Christoph von Tavel. Munaidas e marcas postales. En: L'iconografia naziunala. (Ars Helvetica X), 168–185. Mustér 1992.

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=3852
www.chatta.ch

Brev cun l'Helvezia en pe dal 1880.